

PUSKÁS BERNADETT

A TÖRTÉNELMI MUNKÁCSI EGYHÁZMEGYE IKONFESTÉSZETE A 18. SZÁZADBAN – ÚJABB ADATOK A VEZETŐ MESTEREK TEVÉKENYSÉGÉVEL KAPCSOLATBAN

A 18. század során a munkácsi egyházmegyében több tucat ikonosztázion készült. Az egész metabizánci világot ért újkori szemléletváltás szellemében és az általánosan elterjedt ízlés szerint „korszerűsített”, azaz – mai stílusfogalmakkal élve – alapvetően barokk felfogású ikonfestészeti gyakorlat jellemzi ezt az időszakot. Az ezen belül megjelenő változatos megfogalmazások több műhely, mester működését tanúsítják, ahol a külföldről érkezett festők tevékenysége mellett különösen a század közepétől a helyi mesterek is komoly szerephez jutnak (lásd a Boldogkőváralján, Baktakéken, illetve Gyagyvendégiben őrzött ikonok, 18. század második fele).¹ A nagyszámú megrendelés a képzett, félprofesszionális vagy iparos mesterek mellett népi festők számára is biztosított munkalehetőséget.

Az ikonosztázionok, ikonok többsége szignálatlan, ritkán a megfestésük évszáma (pl. Hodász, 1779.) esetleg a megrendelő nevét feljegyző adományozási szöveg szerepel rajtuk. A munkák készítése alkalmából ritkán készültek írásos dokumentumok, így különösen érdekesek azok az összefüggések, melyekre az ilyen jellegű ritka iratok világítanak rá. A felbukkanó írott források megismerésével rajzolódik ki Spalinszky Mihály és Tádé ikonfestők pályája is. A két Galiciából származó festő a munkácsi egyházmegyében a 18. század második felének legjelentősebb festőegyéniségei, akik a század közepén bukkantak fel Magyarországon közel egy időben, feltehetően testvérek. A legkvalitatívusabb mesterekként magasan kiemelkedtek a félprofesszionális és népi festők közül, s a legfontosabb korabeli megbízásokhoz jutottak hozzá.²

¹ PUSKÁS, B., *Ikon és liturgia. A görög katolikus egyház művészeti emlékei 17-19. század.* Nyíregyháza 1996, kat. 39-50.

² A két festő működésével kapcsolatos korábbi kutatásaimról lásd PUSKÁS, B., „Két Lengyelországból származó festő a munkácsi görögkatolikus püspökség szolgálatában – Spalinszky Tádé és Mihály, XVIII. század második fele”, in *Posztbizánci Közlemények* II (1995) 120-133.

A 18. század második felétől a számos gyakorlati kérdés mellett a művészeti tevékenység és minőségének kérdése is egyre hangsúlyosabbá válik. A 18. századtól fennmaradt püspöki vizitációk, elsősorban Olsavszky Mánuel 1750-52-ben végzett, az egész egyházmegyére kiterjedt püspöki látogatásának jegyzőkönyveiben az egyházközség, templomának felszereltségének felmérése során az ikonokkal kapcsolatban is megjelentek az értékelő megjegyzések, a gyenge színvonalú, népi munkák ellen való állásfoglalás.³ Ez az időszak, amikor megszületnek az első ellenhangok a rybotyczei ikonfestő műhely provinciális munkáival szemben Galíciában is.⁴ Az egyházi vezetés külön figyelmet szentel a szakrális művészet kérdéseinek, minőségének, és e területen járatos vezetőmesterek szakmai közreműködésével igyekezett befolyásolni a megrendelők, papjaik és híveik ízlését.

A munkácsi görög katolikus egyházmegyében Bradács János püspök adott ki 1769. július 26-án kelt körlevelet e témában. Ebben részletesen foglalkozik a kérdéssel, a falusi képírók elrajzolt és az ikonfestő hagyománytól távolodó munkáival szemben az ikonográfiai kánonok megtartását írta elő: „Egyik-másik templomba olyan Üdvözítőt festettek, melyeknek szemei az ököréhez hasonlatosak, míg megint másutt katonáéhoz hasonló, kackiás bajuszú Megváltó-ikont találunk. A Szent Istenszülőt egyes helyeken görbe szájjal, másutt lengyel asszonyéhoz hasonló mély dekoltázssal ábrázolják, az apostolok fejei pedig sok helyen a bivalyéhoz hasonlatosak. [...] Mostantól fogva erősen megparancsoljuk, hogy egyetlen pap se merjen templomi ikon festésére más festőnek megrendelést adni, csak annak, aki itt püspöki székhelyemen található és a művészetben nagyon járatos és tehetséges, aki erről saját nevem aláírásával és nagy pecsétemmel megerősített igazolással bír.” A körlevél a továbbiakban előírja a nem megfelelően megfestett ikonoknak a temetőben való elégetését és elását, és elrendeli, hogy az esperesek értesítsék az összes festőt, hogy csak azokat juttatják munkához ezentúl, akik a püspöknél, illetve vezető mesternél alkalmassági kivizsgáláson jelennek meg.⁵

³ ГАДЖЕГА, В., „Додатки к исторії Русинов и руських церквей в був. жупе Земплинской” 1-5. *Науковий Збірник Т-ва Просвіта VII-VIII* (1931) 1-167; IX (1932) 1-67; X (1934) 17-120; XI (1935) 17-182; XII (1937) 37-83.

⁴ ЖОЛТОВСЬКИЙ, *Ukrajinszkij zsvivopisz XVII-XVIII szt.*, Kijev 1978, 278.

⁵ UDVARI, I., *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*, Nyíregyháza 1992, 190.

Bradács János a körlevélben említett „hivatalos” festőjét név szerint is megemlítette egy korábbi, 1767-ben írt Pócsra írt levelében, amelyben elődje, Olsavszyk Mánuel püspök temetésével kapcsolatban intézkedett.⁶ A dokumentum tanúsága szerint az illő felravatalozáshoz Bradács saját költségén Mihály festőt rendeli oda, hogy a koporsóban fekvő püspökről két ravatalképet fessen, a Máriapócson lévő, még Olsavszyk Mánuel életében készült képmásról pedig mellkép-másolatot készítsen.⁷

A máriapócsi bazilita levéltárban őrzött iratok tették lehetővé a mesternév pontosítását, és jelölték ki a püspökség vezető mesterének működésével kapcsolatos további kutatás irányát. A dokumentumok közt az 1785-ben kelt rutén nyelvű irat a pócsi ikonosztázion képeinek megfestésének kapcsán felvett előleg elismervénye, az 1787. évi a pócsi templom szószékének és a négy evangélista, illetve Keresztelő Szent János ikonjainak számlája. Mindkettőt Spalinszky Mihály (Michael) állította ki.⁸ A festő aláírása még egy helyen szerepel, a tokaji ikonosztázion Apostolsorának hátoldalán, az ikonon, mellette hátoldalán az évszám 1787.⁹ Ezekről eltekintve sem a levéltári anyagokban, sem az irodalomban újabb adat eddig nem került elő Spalinszky Mihállyal kapcsolatban (eltekintve Sztэфán Pap téves közlésétől – 1992). Spalinszky Mihály életrajzi adatai sem ismertek egyelőre.

Spalinszky Tádé bazilita szerzetes neve az OSBM káptalani gyűlések jegyzőkönyveiben bukkan elő: 1772-ben még testvérként frater

---

⁶ A levelet közli: ПОМАХУВ, А. (HODINKA, A.), *Переписка епископа нашего бл. п. Михаила Мануила Олиавського +1767 з тогдашними гзуменами: Годоном з Пазиномъ и Йоанникіемъ з Скрипкомъ, Жовква 1937, 34.*

⁷ A portrékról lásd PUSKÁS, B., „A máriapócsi kegytemplom és bazilita kolostor”, in *Művészettörténeti Értesítő XLIV/3-4 (1995) 169-190.*

⁸ 1785-ben Spalinszky Mihály rutén nyelvű elismervényében igazolja, hogy 130 német aranyért elvállalja a máriapócsi ikonosztáz összes képének megfestését és 12 német arany előleget vesz fel. 1787. IV. 10-én pedig számlát nyújt be a szószékhez felhasznált festékekről, illetve a négy evangélista és Keresztelő Szent János ikonjainak elkészítéséért. (Máriapócs, Bazilita Levéltár.) A pócsi ikonokból csupán öt darab maradt fenn: *Máté, Márk, János evangélisták és Bertalan apostol* ikonjai (Nyíregyháza, Görög Katolikus Egyházművészeti Gyűjtemény) és *Krisztus a Főpap* ikonja (magántulajdon), az egykori Apostolsor darabjai. A szószéket is kiegészítések, átfestések érték, azonban ezek ellenére a stílusjegyek alapján annak *Szent Pál* mára átfestett ikonja is Spalinszky Mihály munkája.

⁹ A tokaji ikonosztázion Apostolsorának hátoldalán szereplő felirat teljes szövege: „Anno 1787 pinxit Michael Spalisky Paroche Michael Gregorovics Curatore Ecclesiae Ioanne Zavodkay Tokaine”.

Tádénak említik, 1784-től mint szerzetespapot. Az 1789-es jegyzőkönyv külön említi, hogy munkácsi pictor volt.¹⁰ A jegyzőkönyvekből mozgalmas életútjára is fény derül: mintegy húsz év alatt szinte mindegyik északkelet-magyarországi bazilita kolostorban megfordult, némelyikben többször is.¹¹

A szakirodalomban Tádé – Mihállyal ellentétben – e század elejétől ismert. Lyka Károly, majd Éber László közli, hogy Spalinszky Tádé 1747-ben Galíciában született, szerzetesként 1767-ben került a Munkács melletti Csernekhegyi kolostorba és ott kezdett festőként is működni.¹² A kutatók ma már nem ismert ottani ikonjait és portréit említik.¹³ Lehoczky Tivadar a kisbereznai monostorba, a kolostortemplom karzatára kifüggesztett, Tádé által festett ritka témájú képsorozatról ír, amely a nyolc evangéliumi Boldogságot ábrázolja.¹⁴ Timkovic megerősíti, hogy Spalinszky Tádé 1769-ben felújította a krasznibrodri kolostor Istenszülő kegyképét.¹⁵ A kutatók szerint 1807-től Spalinszky Tádét a Zemplén megyei Zombor mezővárosnak paróchusaként működött, majd itt hunyt el 1809-ben.

A fenti levéltári és szakirodalmi források alapján Spalinszky Tádéhoz első lépésként egyrészt az ungvári Képtárban őrzött ritka ikonográfiájú képsorozatot lehetett kapcsolni az Evangéliumi boldogságokat (mára csak 6 tábla maradt fenn), melyet már Lehoczky is említ, illetve az ezzel a sorozattal stiláris azonosságot mutató keleti szenteket ábrázoló portré-sorozatot (mindkét sorozat az ungvári Szépművészeti Múzeum gyűjteményében).¹⁶

Az Evangéliumi boldogságok sorozatának fatáblákra festett, meglehetősen ritkán előforduló allegorikus jelenetek kompozíciói rendkívül egyszerűek. A festő többnyire csak a boldogokat képviselő alakot

¹⁰ Máriapócs, Bazilita levéltár, 1772-1804. évi iratok.

¹¹ 1772-ben Kisbereznán, 1775-ben és 1778-ban Munkácson van, 1779-től 1781-ig Máriapócsra, 1784-ben Krasznibrodra, 1786-ban újra Munkácsra, 1789-ben ugyanitt, 1795-ben Krasznibrodra van ismét, majd 1798-ban, illetve 1804-ben Bukócon.

¹² Az életrajzi forrásokat lásd LYKA, K., „Adatok művészetünk történetéhez”, in *Művészet VIII/1* (1909) 58-59; ÉBER, L., *Művészeti lexikon*, Budapest 1935, II. köt., 459; GARAS, K., *Magyarországi festészet a XVIII. században*, Budapest 1955, 252.

¹³ Munkácsra a kolostor ebédlőjét több, Spalinszkynek tulajdonított kép díszítette egykor: két *Szent Jánost* ábrázoló kép, megrendelőinek családi neveivel (Dömöczki és Csendes), a munkácsi kolostor alapítója, *Koriatovics Tódor* litván fejedelem életnagyságú portréja, valamint a templomalapító *Rácz Demeter* lovas arcképe.

¹⁴ LEHOCZKY, T., *Bereg vármegye monográfiája*, Ungvár 1881.

¹⁵ TIMKOVIĆ, J., *Letopis Krásnobrodského monastiera*, Prešov 1995, 30.

¹⁶ Mindkét sorozat az egykori Perényi gyűjteményből került az ungvári múzeumba.

ábrázolja a kopár domboldalon, felhők között megjelenő angyal kíséretében. Így a kezdő táblán, a „Boldogok a lelki szegények, mert övék mennyeknek országa” feliratban megadottak szerint imára összekulcsolt kezű ifjúnak az angyal szerzetesi öltözetet nyújt át, alattuk a földön korona, kard, tollízszes sisak, felborult kupa, erszényből kiguruló pénzérmék hevernek. A téma egyszerű, sőt néhol naiv interpretálása, mely az egyes jeleneteken keresztül a szerzetesi élet választására buzdít a világi léttel szemben, a bazilita rend megrendelésére utaló részletek – keleti szerzetesi viselet, a bazilita címer lángoló oszlopára történő jelzés – arra utalnak, hogy a festő a kolostorban megtervezett program szerint festette meg a sorozatot. A jelenetek kissé darabosan megfestett szereplői, a drapériák elnagyolt megfogalmazása, a blokkyszerű festés, a fényárnyékok leegyszerűsített megoldásai, kezdő vagy nem túl képzett festőre utal, a képsorozat a szerzetes 1772. körüli kisbereznai tartózkodásának időszakára datálható.

Feltehetően ugyancsak a kisbereznai kolostor számára készült, a stiláris jegyek alapján szintén Spalinszky Tádénak tulajdonítható, szenteket ábrázoló portrégaléria. A fatáblákra festett képeken sötétszürke, egyöntetű háttér előtt keleti szentek félalakja látható.¹⁷ Fent fehér nagybetűs felirat jelzi az ábrázoltat: Nagy Szent Antal, Egyiptomi Szent Makár, Nagy Szent Onofer, Nagy Szent Pachomiosz, Nagy Szent Bazil, Aranyszájú Szent János, Nagy Szent Teodóz, Barlangkolostori Szent Antal, Barlangkolostori Szent Teodóz, Szent Germanosz konstantinápolyi pátriárka. Az arcvonások kissé sematikusak, a plaszticitás eszközei ellenére sem törekszik feltétlenül portrészzerűsége a festő. A megfogalmazás rokon azokkal a szenteket ábrázoló portré-ikonokkal, melyeknél metszetelőképek közvetítésével a portréműfaj kompozicionális megoldásai érvényesülnek,¹⁸ ugyanakkor közelít az ebben az időszakban jelentőséget nyert fiktív történelmi portrék műfajához.¹⁹

¹⁷ A képek leltári számai: ВФ 36 (94 x 64 cm); ВФ 42 (94,5 x 64,5 cm); ВФ 38 (93,5 x 73); ВФ 35 (94 x 64 cm); ВФ 37 (94 x 64cm); ВФ 44 (96,5 x 36,3 cm); ВФ 39 (95,5 x 66 cm); ВФ 40 (94,5 x 70,5 cm); ВФ 39 (két kép visel azonos leltári számot!) (95,5 x 66 cm); ВФ 43 (95 x 67 cm).

¹⁸ Lásd Iván Sczyrski Aranyszájú Szent Jánost ábrázoló 1682-ben készült metszet nyomán (vö. СТЕПОВИК, Д., *Іван Ширський*, Київ 1988, 47-48) háromnegyedes profilban megfestett Szent Miklós ikonok. Pl. Szent Miklós egykori alapkép, Gyagyvendégi, 18. század második fele.

¹⁹ A Munkácsi kolostorban az alapító Koriatovics Teodór több portróját is őrizték. Ezek közül Spalinszky Tádé is festett egyet. Vö. G. S., „A csermekhegyi zárda”, in *Vasárnapi Újság* 41 (1863) 363.

Spalinszky Tádé életének utolsó szakaszában, két évig mezőzombori lelkészként szolgált és ottani működése alatt a források szerint ingyen megfestette az egyházközség ikonosztázióját, ez azonban a templom 1944. évi tűzvészében elégett.²⁰

Spalinszky Mihály életművébe az eddigi ismereteink alapján a pócsi ikonosztázió egykori öt megmaradt ikonját lehetett sorolni – a bazilita levéltárban őrzött számla által említett Máté, Márk, János ikonokat, a nem említett, de stílusában ugyanabba a sorba tartozó Bertalan apostol, illetve Krisztus-Főpap ikonokat (Görög Katolikus Egyházművészeti Gyűjtemény, Nyíregyháza, illetve magántulajdonban) – és a máriapócsi kegytemplom ugyancsak a számlában szereplő szószékének jelentősen átfestett Szent Pál ikonját. Másrészt pedig a tokaji Apostolsor ikonjait és, a stílus azonosság révén, az ottani szószék Szent Miklós ikonját. A múlt század végén az máriapócsi ikonosztázióból kiserelt ikonokból Máté, Márk, János evangélisták, Bertalan apostol és Krisztus a Főpap ikonja maradt csupán fenn, mindegyik az Apostolsorból. Ezek a képzett mester keze nyomát viselő képek – itt is az ebben az időben Tarasewicz León rézmetszetei nyomán elterjedt ikonográfia szerint – az apostolokat változatos beállításban, alacsony horizontú tájháttér előtt állva ábrázolják. Az arany háttér előtt magas támlájú trónuson helyet foglaló főpapi ruhát viselő Krisztus ábrázolását is bizonyos rajzi hibák ellenére részletgazdagság, a térbeliség ábrázolása, a fényviszonyok visszaadása, lazúros, finom festésmód jellemzi.

A kutatásnak abban a stádiumában csak feltevésként merült fel az, hogy Mihály művei közé további ikonok is sorolhatók stíluskritikai megfontolások alapján (arcrészletekben, drapériák megfestésében, színhasználatban, illetve lazúros jellegű festésmódban megfigyelhető rokonság): egy Istenszülő oltalma – ikon Felsőhunkócról (1781, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest), a nyírparasznyai Alapképsor, a sátoraljaújhelyi ikonosztázió, illetve két Nyíregyháza környékéről a Görög Katolikus Egyházművészeti Gyűjteménybe került ikon, Tanító Krisztus és Istenszülő a gyermekkel (az utóbbin a restaurálás után az 1787. évszám bukkanat elő).

Mostanra újabb adatok felszínre kerülésével a két utóbbi ikoncsoporttal kapcsolatos feltevések már beigazolódtak, illetve tisztázódtak.

²⁰ A zombori ikonosztáziót említi: LYKA, *op. cit.*, 55. A templomban őriznek egy *Istenszülő a gyermekkel* képet, melyet a helyi hagyomány az 1944. évi tűzvészt átvészeltő Spalinszky-műnek vél, azonban a kép stílusában élesen elüt a festőnek tulajdonítható művektől és jóval későbbinek tűnik.

A tokaji ikonosztázion újabb vizsgálata alapján ma már biztosan állítható, hogy állapota jelentős átalakításokról tanúskodik az eddigi irodalomban említettekkel ellentétben, melyek teljes egészében 18. századnak írják le a szerkezetet. Lényegében csak az Apostolsor és az Ünnepsor tartó-összekapcsoló gerendázata és pillérei tekinthetők eredetieknek. Különösen jól megfigyelhető az átalakítás az ikonosztázion hátoldalán. Pl. a Krisztus-Főpap ikon esetében, amely eredetileg jellegzetes későbarokk lant formájú táblára készült, majd egyenes oldalú, fent félköríves záródásúvá egészítették ki, megfelelő kerettel és faragványokkal látták el. A tábla eredeti formája meglehetősen ritka ebben az emléksanyagban, így azonnal kínálkozott az összevetés a két másik ismert lant formájú ikonnal: az Istenszülő és Tanító Krisztus már említett ikonjaival a Görög Katolikus Egyházművészeti Gyűjteményben. Kiderült, hogy a táblakörvonal konkáv és konvex ívei, ezek arányai mindhárom ikon esetében azonosak, és az Istenszülő ikonon szereplő – a tokajival megegyező – évszám is alátámasztja a korábban felfedezett stílári rokonságot. Így ma már biztosan állítható, hogy a két alapkép egykor a tokaji ikonosztázion részét képezte, s így Spalinszky Mihály munkái. A tokaji egykori Alapképsorba tartozhatott az ottani szószéken ma látható Szent Miklós ikon is. A helyszíni megfigyelés során ugyancsak egyértelműen bebizonyosodott, hogy az ikont körbevágták, másodlagosan került a szószékre, ahol egyébként szokatlan ennek a szentnek az ábrázolása. Az Apostol ikonok a szokásos ikonográfiai sémát követik, melynek előképei Leontij Tarasewicz galíciai rézmetsző azonos témájú grafikai lapjai: az egész alakos figurák kezükben attribútumaikkal változatos beállításban jelennek meg. Az alakok viszonylag zömökek, de a plasztikus drapériák, a mozdulatok természetesebbek, könnyedebbek, mint a Boldogságok-táblákon látottak. Ha nem is képzetesebb, rutinosabb, de mindenképp tehetségesebb mesterről tanúskodnak. Az Alapképek az Apostol-ikonoknál még igényesebb kidolgozásúak a részletek tekintetében (lásd a püspöki viselet hímzései, az arcvonások), stílárisan a festő másik, okiratokból ismert megrendelése felé mutat, a máriapócsi ikonokhoz.

A másik emlék, amellyel kapcsolatban beigazolódott a stíluskritikán alapuló feltevések, a sátoraljaújhelyi ikonosztázion.

Ennek az együttesnek a Spalinszky-oeuvre-rel való összekapcsolást az eddigiekben éppen a két kulcsadat nehezítette. Az Országos Műemléki Felügyelőség által a 80-as években restaurált ikonosztázionon ugyanis évszám és monogram is láthatóvá vált: az Istenszülő alapképen az 1759. évszám, Szent Pál apostol kardján egy monogramszerű jel.

Az évszám a többi érett, 1770-80-as években készült Spalinszky műhöz viszonyítva kissé korainak tűnt. Annál is inkább, mert, mint ismert, a Szent Miklós titulusú templom búcsúünnepé 1773-tól pápai engedéllyel Istenszülő elszenderedése lett, viszont ez az ünnep az ikonosztázion Alapképsorában és annak predelláján is megjelenik már. Az alapkép ma átfestett, viszont a predella, mely Máriát a ravatalon fekvő ábrázolja, a körülötte álló apostolok közt, az ikonosztázion Spalinszky-nak tulajdonítható ikonjaival egykorú és stílusban azonos. Tehát az egész együttes inkább 1773 körülré datálható.

A monogram, melyet a restaurátor összekapcsolt latin AR-nek értelmezve retusált ki, szintén talányt jelentett.

A megoldást és az újabb kérdéseket a monogramjel megfejtése hozta a közelmúltban lezajlott újabb helyszínen történt restaurálástisztítás kapcsán. Az ungvári görög katolikus székesegyház ikonosztázionjának pontosabb meghatározását eddig a levéltári források hozzáférhetetlensége és az emlék állapota sem tette lehetővé. S bár ikonjainak többségén megfigyelhetők voltak olyan festői jegyek, melyek utaltak arra, hogy talán ez az együttes is kapcsolható az eddig említettekhez, ezek a megállapítások nem tűntek elegendőeknek arra, hogy akár feltevésként az összefüggés komolyan tárgyalható legyen. Az ikonosztázion hátoldalán az 1777. évszám, majd a későbbi felújítások évszámai olvashatók.²¹ Ikonjainak tisztítása során, a Bertalan apostol ikonján festett kés pengéjén tűnt elő az az írott cirill betű, mely segített értelmezni a sátoraljújhelyi „monogramot” és, mint utóbb kiderült, a már ismert pócsi ikonok egyikén, ugyancsak Bertalan apostol ikonján is láthatóvá vált, annak 1995. évi restaurálása után.²²

A három megegyező kalligráfiával festett betű a cirill F, feloldása minden bizonnyal a Fadej–Tádé keresztnév kezdőbetűje lehet.

Ily módon írott források hiánya ellenére egyrészt bizonyossá vált az a bazilita szóhadgyomány (Dudás Bertalan), amely állítja, hogy a pócsi ikonosztáziont Spalinszky Mihály testvérevel Tádéval együtt festette. Másrészt a Spalinszky fivérek festői életművébe két újabb jelentős ikonosztázion kapcsolható, a sátoraljújhelyi és az ungvári.

---

²¹ Az ungvári székesegyház berendezésében a szószék, a püspöki trónust díszítő képek, illetve a mellékoltárok barokk kori oltárképei és a szentély előkészítő oltárképe feltehetően ugyancsak a Spalinszky-életműhöz sorolható, azonban restaurálás, illetve további kutatások szükségesek a pontosításhoz.

²² Az ungvári szignó rajzát, illetve az ungvári ikonok fotóit Puskás Lászlónak köszönhetem.

Természetesen a kézjegy kapcsán felmerül néhány lényegi kérdés, mely további kutatást igényel. Egyrészt e méretükben is jelentős ikonosztázionok esetében, ahol segédek közreműködése is megfigyelhető, melyek voltak Tádé ikonjai, akinek csak a Kisbereznáról származó, viszonylag gyenge kvalitású Boldogságok-sorozatát ismerjük? A két mester stílusjegyeinek szétválasztásával párhuzamosan tisztázódnunk kell a személyükkel és életrajzukkal kapcsolatos talányoknak is. A közös munkák esetében melyik Spalinszky volt a vezető mester: a már az 1760-as években ismert, pénzügyeket, számlákat kezelő Mihály, vagy a szignáló Tádé?

A Spalinszky Mihály nevéhez kapcsolható Olsavszky Mánuel munkácsi püspököt ábrázoló arcképek – a teljes alakos arckép (1758 után) és 1767-ben a püspök halálakor festett másolat, illetve ravatalképek – és számlákkal igazolt máriapócsi, illetve szignált tokaji ikonjainak stílusa arra vall, hogy a két Spalinszky közül ő volt az idősebb és képzetesebb mester. További kutatást igényel az, hogy Olsavszky 1752-58 között írt leveleiben a pócsi templom és sekrestye, az ottani oltárok festésével, a kolostorban az építetöket, Károlyi Ferencet és őt magát ábrázoló, egykori falképekkel kapcsolatban tokajiként említett ács-festő azonosítható lehet-e Spalinszkyvel. Hisz az említett Olsavszky-levelezés alapján ez az a mester, akire a legtöbb látványos munkát bízta rá a püspök. Ha ez bebizonyosodik, Spalinszky Mihály nevéhez lesz kapcsolható a máriapócsi kegyhely templomának és belső berendezésével kapcsolatos festészeti munka nagy része, ami munkásságának egyik fontos megrendelését jelentené.

A Spalinszkyék által festett ikonok színvonalukkal magasan kitűnnek az egyházmegye egykorú, többnyire népi ikonfestők által festett ikonjai közül. A plasztikus modellálás, tónusgazdagság, az igényesen kidolgozott részletek az alakok, drapériák, a tájháttér megfogalmazásában a munkácsi egyházmegye legnevesebb mestereivé emelte a festőttestvérpárt. Műhelyük további sorsát nem ismerjük, azonban egyes kompozícióik hatása a későbbiekben az egyházmegye kisebb templomaiban is feltűnt (Zúgó). Mint az egyházi központokban működő mesterek, feltehetően valamilyen részt vállaltak az utódok képzésében is. Elképzelhető, hogy az az idős bazilita szerzetes, akitől Krasznibrodon Miklóssy-Zmij József (1792-1841) – életrajzírói szerint – első rajzleckéit vette, az 1798 táján Krasznibrodon, illetve Bukócon tartózkodó Spalinszky Tádé volt.²³

---

²³ ПАП, С., „Ікони й іконописання на Закарпатті”, *Записки ЧСВВ*. Том XIV. Ромас 1992, 135-136.

A vezető mesterek jelenlétén túl, a 18-19. század fordulóján pedig újabb püspöki körlevél tesz tanúbizonyságot a szakrális képzőművészeti-
iparművészeti feladatok jelentőségének s megfelelő ellátásuk fontosságának elismeréséről. Bacsinszky András püspök 1799-ben írt egyik körlevélében a fiatalság, köztük a papság gyermekeinek az egyházmegyében szükséges pályák felé irányítására hívta fel a figyelmet. „Hisz lehet e mindegyik pap e nagyszámú fiatalságból? Ennek ellenére az egész egyházmegye számára szükséges iparosokat, úgy mint festőket, fafaragókat, könyvkötőket, aranyozókat és másokat a mi rítusunkból lehetetlen találni; pedig ezekre mindig szükség van, és idegenek ezekért évente nagy fizetséget vesznek fel.”²⁴

---

²⁴ ШЛЕПЕЦЬКИЙ, А., „Мукачівський єпископ Андрій Федорович Бачинський та його послання”, *Науковий Збірник МУК в Свиднику* 3. Свидник 1967, 223-241.